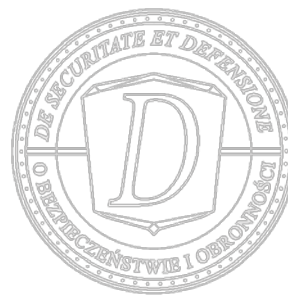

Maria FRANCYK¹

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie²

Wydział Prawa i Administracji

m.k.franczyk@gmail.com

OD BEZPIECZEŃSTWA DO INTERWENCJONIZMU

ABSTRAKT: Celem artykułu jest wykazanie wpływu potrzeby bezpieczeństwa na kształt systemu społeczno-gospodarczego. Potrzeba ta przedstawiona zostaje jako główna motywacja podejmowania przez ludzi działań wspólnych, a nawet jako racja bytu państwa. W dalszej części artykułu zarysowane, a następnie ocenione z punktu widzenia efektywności, zostają sposoby działania państwa jako instytucji powołanej do istnienia wolą współdziałających obywateli.

SŁOWA KLUCZOWE: potrzeba bezpieczeństwa, interwencjonizm państwowy, ekonomiczna analiza prawa

FROM SAFETY TO ECONOMIC INTERVENTIONISM

ABSTRACT: The point of this article is to show the influence of the need for safety on the state of socio-economic system. This need, is depicted as the main motivation for undertaking joint actions by people or eves as reason for existence of countries. In the succeeding part of the article, actions of the country, as the institution constituted by the cooperating citizens, are portrayed and then judged from the effectiveness point of view.

KEY WORDS: need for safety, economic interventionism, economic analysis of law

WPROWADZENIE

Dążenie do zrozumienia otaczającej rzeczywistości jest nieodłącznym składnikiem natury ludzkiej. Współcześnie rzeczywistość tę tworzy przede wszystkim zorganizowana w ramach państwa prawnego struktura społeczna. Działalność członków społeczności, poczynając od wynikających z podstawowych relacji międzyludzkich, na stosunkach gospodarczych kończąc, odbywa się w ramach zdefiniowanych przez system prawny procedur. Niemal

¹ Mgr Maria Franczyk – doktorantka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Uzyskała tytuł magistra prawa na tejże uczelni oraz licencjat zarządzania na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

² Jagiellonian University, Faculty of Law and Administration.

każdy akt, czy to zawarcie małżeństwa, czy dokonanie transakcji wymiany handlowej, przebiega zgodnie z normatywnie wypracowanymi schematami.

Rozważając sposób funkcjonowania jednostek w państwie nie sposób pominąć zagadnienia genezy państwa, której upatrywać można między innymi w potrzebie bezpieczeństwa. Potrzeba ta pojawia się wielokrotnie w kontekście różnych dziedzin życia społecznego i ma swoje odzwierciedlenie również w przypadku aktywności gospodarczej. Kontynuując rozważania, w następnej kolejności poruszyć należy zagadnienie sposobu funkcjonowania samego państwa oraz przeanalizować narzędzia, jakimi państwo posługuje się, by realizować swoje cele. Na tle tej wstępnej analizy wyłania się pytanie o skutki działalności państwa.

Celem artykułu jest wykazanie, w jaki sposób potrzeba bezpieczeństwa wpływa na kształt systemu społeczno-gospodarczego. Punkt ciężkości położony zostanie na kwestię kosztu generowanego jest w efekcie wysiłków, podjętych celem zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa. Ponieważ państwo działa za pośrednictwem prawa, ocena skutków jego działań, do których należy generowanie kosztów, przebiegać musi w obrębie paradygmatu nauk prawnych. Konieczne jest przy tym uwzględnienie faktu, że rachunek kosztów przynależy do kategorii narzędzi ekonomicznych. Stąd właściwego nurtu do dokonania analizy szukać należy na pograniczu prawa i ekonomii.

POTRZEBA BEZPIECZEŃSTWA A KONCEPCJA PAŃSTWA

Refleksję na temat miejsca człowieka we współczesnym świecie rozpocząć należy od zwrócenia uwagi na fakt, iż funkcjonuje on w realiach państwa prawnego. Należy podjąć zatem próbę odpowiedzi na pytanie o pochodzenie samego państwa i prawa. Przed przystąpieniem do dalszych rozważań konieczne jest jednak poczynienie pewnych założeń. Aby możliwe było analizowanie zachowań danego podmiotu, konieczne jest przyjęcie, że zachowanie to determinowane jest poprzez jawny związek przyczynowo-skutkowy, w przeciwnym bowiem razie dokonywanie prognoz jest bezcelowe. W konsekwencji przyjęć należy, że podmiot będący przedmiotem analizy musi być racjonalny w sensie instrumentalnym. Oznacza to, że dąży on do realizowania własnych interesów oraz wybiera środki, wedle jego wiedzy do tego najlepsze. Takie ujęcie natury ludzkiej zwane jest paradygmatem *homo oeconomicus*. Zaznaczyć należy, że koncepcja ta budzi w literaturze przedmiotu wiele kontrowersji, których omawianie wykracza poza zakres niniejszego opracowania.

Nieodłącznym elementem modelu teoretycznego *homo oeconomicus*'a jest egoizm i dążenie do korzyści. Jego działalność sterowana jest przez mechanizm motywacyjny, na który składa się dążenie do spełniania indywidualnych potrzeb. Potrzeby te, zgodnie z definicją, stanowią „pewien stan psychofizyczny człowieka przejawiający się w subiektywnym odczuciu braku oraz pożądaniu jakiegoś dobra lub stanu (warunków, sytuacji)”³. Zgodnie z teorią A. Masłowa, są one w sposób naturalny wewnętrznie zhierarchizowane, przy czym potrzeby

³ C. Bywalec, *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, Warszawa 2010, s. 14.

wyższego rzędu aktywizują się dopiero po zaspokojeniu potrzeb poziomu niższego, co zobrazować można w prosty sposób za pomocą piramidy Masłowa. Do pierwszej i najniższej kategorii zostały zakwalifikowane tzw. potrzeby fizjologiczne, wynikające z samych funkcji życiowych. Po ich zaspokojeniu, już w drugiej kolejności, pojawia się potrzeba bezpieczeństwa. Jak wspomniano we wstępie niniejszego opracowania, potrzeba ta rzutuje na wszystkie aspekty życia człowieka. Mówić więc można przykładowo o potrzebie bezpieczeństwa osobistego, o potrzebie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, jak i o potrzebie bezpieczeństwa socjalnego.

Powracając na grunt rozważań nad funkcjonowaniem człowieka w świecie zauważyć należy, że jego naturalnym środowiskiem nie jest społeczna próżnia. *Homo oeconomicus* działa w obrębie pewnej struktury społeczno-gospodarczej i nie zawsze może realizować swoje potrzeby z pominięciem innych jednostek, funkcjonujących w ramach tejże struktury. Zachowania *homo oeconomicus* nakierowane muszą być niejednokrotnie na inne jednostki, przy czym wydaje się, że w odniesieniu do zaprezentowanej powyżej koncepcji A. Masłowa, konieczność taka pojawia się już w przypadku zaspokajania potrzeby bezpieczeństwa. Występują również sytuacje, w których przymusu współdziałania nie ma, lecz

podjęcie przez daną grupę osób działań wspólnych, czyli współpracy, przyniosłoby każdej z tych osób więcej korzyści niż działania podejmowane przez każdą z nich samodzielnie, ale owo podjęcie działań wspólnych może się nie powieść z powodu skłonności tych osób do działania w sposób egoistyczny i/lub ich niemożności skoordynowania działań⁴.

Podjęcie współpracy może zatem powodować poprawę i tak już pozytywnego wyniku każdej z jednostek, może jednak w przypadku częściowego lub pełnego konfliktu interesów powodować u co najmniej niektórych podmiotów stratę. Jednak pomimo tego, że podmioty te nie otrzymają tego, co by im się należało, w ogólnym rozrachunku cała współdziałająca grupa osiągnie wynik, przewyższający sumę wyników, jakie każdy z podmiotów osiągnąłby działając w pojedynkę. Nie bez kontrowersji pozostaje zagadnienie, czy poświęcenie dobra poszczególnych jednostek dla dobra większości jest działaniem sprawiedliwym. Działanie takie realizuje jednak Hobbesowską ideę *justice as mutual advantage*, co w wolnym tłumaczeniu oznacza sprawiedliwość jako wzajemną korzyść.

Jednostki współtworzące społeczność powierzają przewyciężanie zobrazowanego powyżej tzw. problemu działań wspólnych państwu, jako koordynatorowi pojedynczych działań. Państwo ma dążyć do maksymalizacji realizacji interesu społeczności jako całości, nawet jeśli pozornie niektóre jego aktywności prowadzić mogą do uszczuplenia indywidualnego interesu poszczególnych jednostek. Z tego nadrzędnego celu wynika wiązka celów bardziej szczegółowych, z których każdy realizowany jest w ramach osobnej dziedziny polityki. Działania państwa odbywają się zatem wielopłaszczyznowo, zarówno w obrębie życia społecznego, jak i gospodarczego.

⁴ J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, s. 51-52.

W tym miejscu uściślić należy, iż zespół środków, za pomocą których państwo oddziałuje na gospodarkę określany jest mianem interwencjonizmu państwowego.

Odchodząc od wizji państwa u jego źródeł i zbliżając się w stronę współczesności wskazać należy, że wraz z ewolucją samych społeczeństw, ewoluowała również struktura państwa. Obywatele zorganizowani są w ramach demokratycznych republik, a działania państwa, pierwotnie będące prostymi aktami władczymi, spełniają obecnie wymogi zasady praworządności. Oznacza to, że sprawowanie władzy czerpać musi z reguł prawa, a nie z uznania rządzących, co zobrazowane jest maksymą J. Adamsa *government of laws, not of a men*. W tym kontekście, państwo staje się państwem prawnym, a działania państwa polegają w głównej mierze na ustanawianiu reguł postępowania, stąd interwencjonizm państwowy jako władcze działanie państwa interpretować należy jako zespół aktów stanowienia lub stosowania prawa.

Zwrócić należy uwagę, iż występuje pewnego rodzaju zapętlenie, polegające na tym, że organy państwa narzucają swoją wolę obywatelom jedynie w granicach i na podstawie prawa, które z kolei odzwierciedla wolę samych obywateli. Na gruncie przeprowadzonych dotychczas rozważań wnioskować można, że wspomnianą wolą obywateli jest chęć zapewnienia sobie realizacji własnego interesu. Skoro pokonanie problemu działań wspólnych gwarantuje największą szansę na maksymalizację interesu społeczności jako całości, implikuje ono największą szansę maksymalizacji interesu indywidualnego. Stąd obywatele zgadzają się na pewien zakres władczych działań państwa.

FUNKCJE PAŃSTWA A INTERWENCJONIZM PAŃSTWOWY

Dotychczasowe rozważania doprowadziły do kilku tez. Po pierwsze, działalność człowieka nakierowana jest na realizowanie własnego interesu, czyli na zaspokajanie własnych potrzeb. Po drugie, racją bytu państwa jest przewyciężanie problemu działań wspólnych, to znaczy istnieje ono by zapewniać lepsze wyniki, niż byłyby osiągnięte wskutek samodzielnych wysiłków. Tak rozumiany cel istnienia państwa odnosi się do każdej kategorii potrzeb. W szczególności jednak, pierwotną dla istnienia państwa jest potrzeba bezpieczeństwa. Zgodnie z teorią A. Masłowa istnieje tylko jeden bardziej podstawowy typ potrzeb, który odnosi się do czystej fizjologii, nie zaś do konstrukcji życia społecznego. W kontekście tak abstrakcyjnych twórow jak społeczeństwo, państwo i prawo, pierwszorzędą rolę przyjmuje zatem potrzeba bezpieczeństwa.

Przejawy tej potrzeby odszukać można niemal w każdej dziedzinie życia społecznego, a ich występowanie legitymuje państwo do podjęcia odpowiednich działań. W ten sposób kolejne dziedziny życia społecznego obejmowane są poszczególnymi dziedzinami polityki państwa. Dla przykładu nadmienić można, że występują potrzeby bezpieczeństwa żywnościowego i mieszkaniowego, realizowane w ramach polityki cen oraz polityki mieszkaniowej. Występuje potrzeba bezpieczeństwa zatrudnienia, realizowana w ramach polityki dochodowej

i prawa pracy. Występuje potrzeba bezpieczeństwa socjalnego, na wypadek trudnej sytuacji życiowej, realizowana w ramach polityki socjalnej czy polityki ubezpieczeń społecznych. Występuje potrzeba bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, realizowana w ramach m.in. polityki monetarnej czy zapewniania możliwości skutecznego wyegzekwowania przysługujących należności. Występuje wreszcie potrzeba bezpieczeństwa osobistego, realizowana poprzez zagwarantowanie obronności zewnętrznej i porządku publicznego w granicach państwa.

Wymieniony katalog obszarów objętych regulacyjną działalnością państwa, jest wyliczeniem przykładowym. Zwrócić należy uwagę na fakt, iż realizacja każdej z polityk wymaga zastosowania interwencjonizmu państwowego. W przypadku dużej grupy celów, narzędzia interwencjonizmu pozwalają ich na bezpośrednią realizację. Przykładowo, bezpośrednio oddziaływanie na gospodarkę, mające na celu zapewnianie bezpieczeństwa żywnościowego, polegać może na manipulowaniu podażą artykułów żywnościowych poprzez interwencyjny skup i sprzedaż, dopłaty do przechowania i eksportu czy do cen skupu, kwotowanie, subwencjonowanie oraz udzielanie poręczeń kredytowych, czy też na manipulowaniu popytem poprzez m.in. bezpośrednie dopłaty do artykułów żywnościowych. Zapewnianie bezpieczeństwa zatrudnienia polegać może na bezpośrednim oddziaływaniu na gospodarkę poprzez zorganizowanie robót publicznych, czy na odpowiednim regulowaniu stosunków między pracodawcą a pracownikiem. Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego zapewniane jest w ramach polityki monetarnej i antyinflacyjnej, polegającej na utrzymywaniu w ryzach siły nabywczej pieniądza.

Jednak nawet jeśli interwencjonizm nie realizuje pewnych celów bezpośrednio, jest on nieodzowny do ich osiągnięcia. Zwrócić należy uwagę na fakt, że każda działalność państwa wymaga środków na jej sfinansowanie. Środki te pochodzą z wpływów budżetowych, uzyskanych w wyniku nałożenia obowiązku podatkowego, który z kolei stanowi jeden ze sposobów interwencji. Cały szereg celów państwa osiągnąć jest zatem pośrednio za pomocą interwencjonizmu. Wydatków budżetowych wymaga m.in. polityka mieszkaniowa, obejmująca działania, które zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej „przeciwdziałają bezdomności, wspierają rozwój budownictwa socjalnego oraz popierają działania obywateli, zmierzające do uzyskania własnego mieszkania”⁵, przykładowo poprzez tworzenie i utrzymywanie mieszkań chronionych, noclegowni czy lokali socjalnych. Podobnie bezpieczeństwo socjalne zapewniane jest przez renty i zasiłki oraz inne transfery, jak również przez świadczenie usług socjalnych i kulturalnych, czy zapewnienie dostępu do przynajmniej częściowo bezpłatnej służby zdrowia. Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego wymaga zapewnienia możliwości dochodzenia należnych świadczeń, m.in. przez utrzymanie wymiaru sprawiedliwości, natomiast dla osiągnięcia bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, konieczne jest funkcjonowanie więziennictwa, policji i sił zbrojnych.

Oczywiście, rozważając wzajemny stosunek aktywności współczesnych państw i interwencjonizm, na myśl nasuwają się różne formy władczej działalności państw, nakiero-

⁵ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, art. 75., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

wane na dziedziny życia społecznego, nie związane z gospodarką. Nie każda działalność państwa, wynikająca z próby zapewnienia bezpieczeństwa, ma bowiem na celu manipulowanie sytuacją majątkową jednostki lub kondycją gospodarki jako całości, czy też poszczególnym sektorem tej gospodarki na zasadzie stosunku hierarchicznej podległości, gdy podmiot wykonujący władzę państwa narzuca podmiotom podległym sposób postępowania. Regulacyjną działalnością państwa objęta jest również sfera stosunków między podmiotami równorzędnymi, stanowiąca przedmiot zainteresowań przede wszystkim prawa cywilnego. Zauważyć jednak należy, iż nawet takie regulacje prawne, które w ujęciu tradycyjnym nie mają z problematyką gospodarczą nic wspólnego, mogą powodować, lub wprost powodują, konsekwencje ekonomiczne. Można je zatem sklasyfikować do kategorii pośrednio rzutujących na kształt obrotu gospodarczego. Dla przykładu, próba zaspokojenia przez państwo potrzeby poczucia bezpieczeństwa życia rodzinnego, otrzymuje wyraz w reglamentacji majątkowych stosunków małżeńskich.

KOSZT INTERWENCJONIZMU

Powyższe rozważania sygnalizują, iż działalność państwa, nie przynosi jedynie zysków wynikających z przewyciężenia problemu działań wspólnych, lecz generuje również wydatki na ich sfinansowanie, które pokryte muszą być przez obywateli podejmujących współpracę. Sama potrzeba bezpieczeństwa, zarysowana w pierwszej części niniejszego opracowania, jako bodziec do podjęcia działań wspólnych, ocenianych w ogólności jako zyskowe, stanowi jednocześnie źródło pewnych kosztów. Wyważenia wymaga więc wzajemny stosunek zysków do nakładów. Na jego podstawie będzie można dopiero oszacować zakres opłacalnych działań. Analizę opłacalności najskuteczniej przeprowadza się przy pomocy rachunku ekonomicznego. Pamiętać jednak należy, że wszelka działalność państwa odbywa się poprzez stanowienie lub stosowanie prawa, stąd przy analizie korzystać należy wyłącznie z narzędzi oferowanych w ramach paradygmatu nauk prawnych. Stosowanie metody ekonomicznej do oceny skutków funkcjonowania norm prawnych, jako przejawów interwencjonizmu państwowego, wymaga uprzedniego wykazania, że jest ona na gruncie nauk prawnych uprawniona. Stanowisko takie zajmowane jest przez przedstawicieli filozoficzno-prawnego kierunku tzw. ekonomicznej analizy prawa. Wykazują oni, iż „zastosowanie teorii ekonomicznych oraz metod ekonometrycznych do badania procesu tworzenia prawa, jego struktury, procesów w nim zachodzących oraz wpływu prawa i instytucji prawnych na ludzi, gospodarkę i państwo”⁶ jest działaniem uprawnionym. Uznają oni, iż przy zastosowaniu metod zaczerpniętych wprost z ekonomii, zobrazować można „stopień ekonomicznej (alokacyjnej) użyteczności poszczególnych instytucji prawnych, a tym

⁶ M. Oleander, *Law and Economics – ekonomiczna analiza prawa*, „Edukacja prawnicza” 2005 4(70), www.edukacjaprawnicza.pl (11.12.2015).

samym scharakteryzować granice zastosowania prawa jako instrumentu dokonywania dystrybucyjnych zmian w zastanych zasobach gospodarczych”⁷.

Ekonomiczna analiza prawa, w roli kryterium oceny, posługuje się pojęciem efektywności, która jest

rozumiana przede wszystkim jako wzajemne relacje między nakładami i efektami może być przedstawiana w oparciu o trzy podstawowe formuły:

1. efektywność jako różnica pomiędzy efektami a nakładami (korzystność): pożądany wynik powinien być większy od zera, co oznacza, że uzyskane efekty są większe od poniesionych nakładów;
2. efektywność jako iloraz efektów do poniesionych nakładów (ekonomiczność): pożądany wynik powinien być większy od jedności, co oznacza, że poniesione nakłady są niższe od uzyskanych efektów;
3. efektywność jako iloraz różnicy pomiędzy efektami a nakładami do poniesionych nakładów – formuła ta, określana jest jako stopa zwrotu z inwestycji (...)⁸.

Bez względu jednak na to, które rozumienie efektywności wybrać, rozważania w obrębie ekonomicznej analizy prawa polegać będą na zestawieniu ze sobą wysiłków i rezultatów.

Ekonomia jako nauka posługuje się hipotetycznymi konstrukcjami obejmującymi układ założeń, przyjętych dla „uchwycenia najistotniejszych cech i zależności występujących w danym procesie ekonomicznym”⁹, czyli tzw. modelami ekonomicznymi. W najbardziej podstawowej wersji, model taki obejmuje rynek jednego produktu, w którym uczestniczy skończona liczba konsumentów. Każdy uczestnik zainteresowany jest zakupem jednej sztuki towaru po cenie, która odzwierciedla wartość, jaką towar ten dla niego przedstawia. Prezentowany model obejmuje teoretyczną konstrukcję funkcji popytu i podaży. Procesy w ramach tego modelu zachodzą przy założeniu *ceteris paribus*, co oznacza, że „w analizie zakłada się, że tylko jeden czynnik jest zmienny, pozostałe zaś nie zmieniają się; pozwala to bardziej wiarygodnie ustalać i kwantyfikować związki przyczynowe między badanymi cechami”¹⁰.

Funkcja popytu¹¹ D jest przyporządkowaniem, które każdej cenie p przypisuje ilość q konsumentów, którzy byliby skłonni ją uiszczyć. Przy oferowaniu zapłaty konsument kieruje się wieloma kryteriami, jak na przykład jego dochód, gust czy ceny dóbr substytucyjnych, stąd jest to funkcja wieloczynnikowa:¹²

$$q = D(p, sp, ct, ci \dots).$$

⁷ A. Bator, *Instrumentalizacja jako założenie ekonomicznej analizy prawa*; [w:] J. Stelmach, M. Soniewicka (red.), *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, Warszawa 2007, s. 33-34.

⁸ A. Rutkowska, *Teoretyczne aspekty efektywności – pojęcie i metody pomiaru*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance”, no. 1/4, Sopot 2013, s. 440.

⁹ Encyklopedia powszechna PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/model-ekonomiczny;3942507.html> (20.12.2015).

¹⁰ Encyklopedia powszechna PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ceteris-paribus;3884432.html> (20.12.2015).

¹¹ D [ang:] *demand curves* – krzywa popytu.

¹² q : [ang:] *quantity* – ilość,

p : [ang:] *price* – cena,

sp : [ang:] *surrogate price* – cena dobra substytucyjnego,

ct : [ang:] *consumer taste* – gust konsumentów,

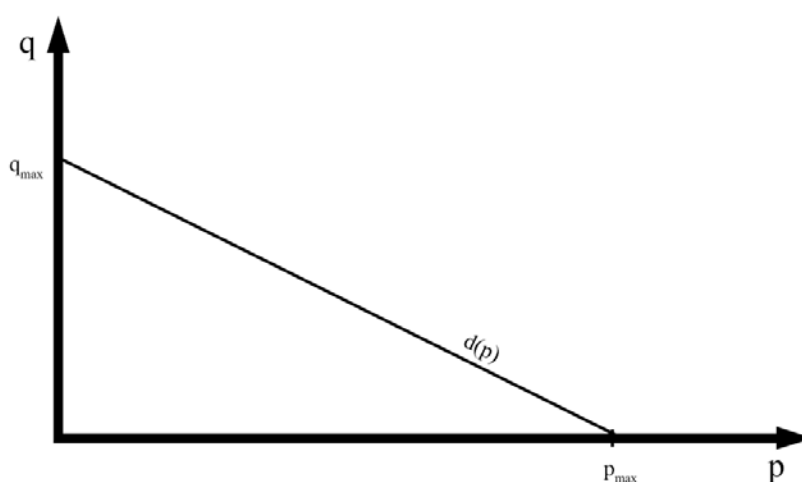
ci : [ang:] *consumer income* – dochód konsumentów.

W najbardziej podstawowym wariacie przyjmuje się funkcję popytu jednej zmiennej p , natomiast pozostałe czynniki uznaje się za ustalone i reprezentuje w postaci współczynnika a przy zmiennej p oraz stałej addytywnej q_{max} :

$$D: q = d(p) = q_{max} - a \cdot p, \quad \text{gdzie } a, q_{max}: \text{const}, a, q_{max} > 0.$$

Podsumowując, funkcja $d(p)$ przyporządkowuje każdej cenie p ilość q konsumentów, którzy chętni są zakupić towar po cenie danej lub niższej, przy czym wraz ze wzrostem ceny maleje liczba potencjalnych konsumentów. Sytuację tę zobrazować można w postaci krzywej o ujemnym nachyleniu w układzie współrzędnych o osiach:

- poziomej reprezentującej ceny p ,
- pionowej reprezentującej ilość q .

Rys. 1. Krzywa popytu

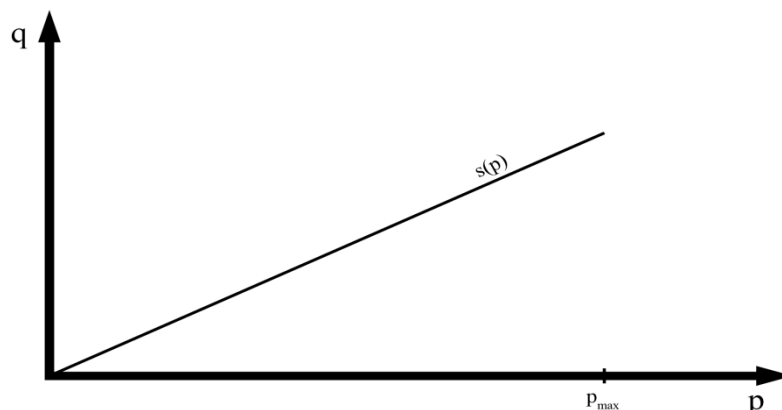
Źródło: M. Franczyk, *Interwencjonizm państwowy w ekonomicznej analizie prawa* (niepublikowana praca magisterska), Kraków 2015, s. 100.

Funkcja podaży S^{13} jest przyporządkowaniem, przypisującym poszczególnym cenom p ilość q producentów, skłonnych zaoferować dobro na sprzedaż po cenie danej lub wyższej. Dla uproszczenia modelu przyjęto założenie, że analogicznie jak każdy konsument chętny jest zakupić jedną sztukę towaru, tak samo każdy producent oferuje tylko jedną sztukę na sprzedaż. W modelu pomija się zatem kwestię podejmowania decyzji o wielkości produkcji. Producenci wskazują jedynie minimalną cenę, po jakiej zdecydowaliby się dokonać sprzedaży. Funkcja podaży jest wieloczynnikowa i zależy przykładowo od ceny czynników produkcji czy kosztu kapitału. W podstawowym modelu zakłada się jedną zmienną p , a pozostałe czynniki uznaje się za ustalone i reprezentuje się je w postaci stałego współczynnika b przy zmiennej p .

$$S: q = s(p) = b \cdot p, \quad \text{gdzie } b: \text{const}, b > 0.$$

¹³ Przypis autora: D [ang:] *demand curves* – krzywa popytu.

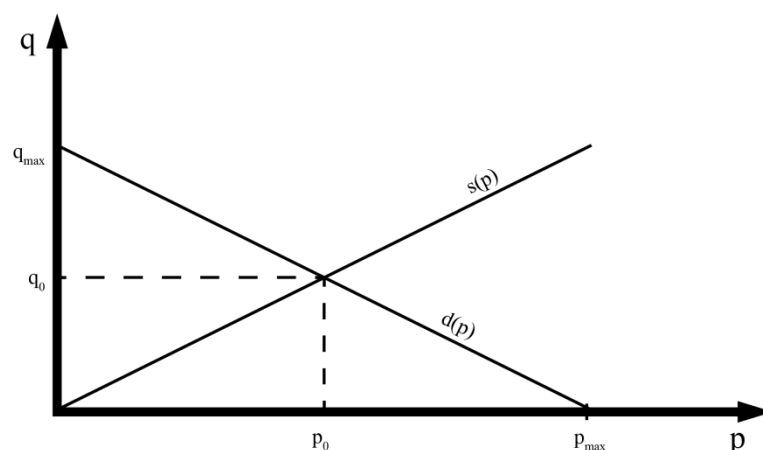
Ponieważ wraz ze wzrostem ceny sprzedaży, rośnie liczba producentów skłonnych dokonać transakcji, krzywa podaży ma nachylenie dodatnie.

Rys. 2. Krzywa podaży

Źródło: M. Franczyk, *op.cit.*, s. 101.

Przecięcie tych dwóch krzywych wyznacza tzw. *punkt równowagi rynkowej*, czyli cenę p_0 , przy której ilość q_0 konsumentów chętnych dokonać zakupu odpowiada dokładnie ilości q_0 producentów skłonnych zaoferować sprzedaż.

Rys. 3. Równowaga rynkowa

Źródło: M. Franczyk, *op.cit.*, s. 102.

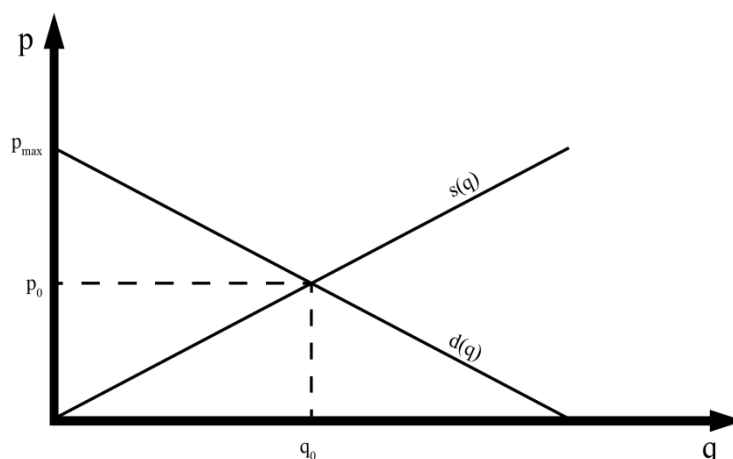
W naukach ekonomicznych najczęściej stosuje się model rynku ze zmienną zależną i niezależną zmienionymi miejscami, przedefiniowany przez A. Marshalla w następujących sposób:

$$D: p = d(q) = p_{max} - a_{Marshalla} \cdot q, \text{ gdzie: } a_{Marshalla} = const, p_{max}, a_{Marshalla} > 0,$$

$$S: p = s(q) = b_{Marshalla} \cdot p, \text{ gdzie: } b_{Marshalla} = const, b_{Marshalla} > 0.$$

Oczywiście, dokonując tej operacji, konieczne jest ponowne oszacowanie współczynników a oraz b.

Rynek w ujęciu A. Marshalla graficznie zamodelowany jest następująco:

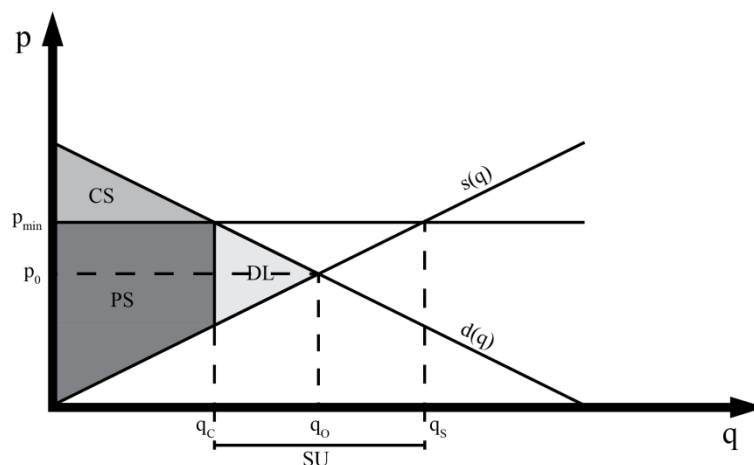
Rys. 4. Model w ujęciu A. Marshalla
Źródło: M. Franczyk, *op.cit.*, s. 106.

Po ustaleniu modelu, w ramach którego przebiegać będzie analiza, powrócić należy na grunt zasadniczej dyskusji w przedmiocie wpływu potrzeby bezpieczeństwa na kształt systemu społeczno-gospodarczego. W dotychczasowych rozważaniach ustalono, iż w potrzebie bezpieczeństwa dopatrywać się można przyczyny istnienia państwa. Wskazano, że w celu jej zaspokojenia państwo oddziałuje na każdą sferę życia zarówno społecznego jak i gospodarczego. Wyłania się więc pytanie o efektywność działań podejmowanych przez państwo. Odpowiedź na nie wymaga przyjęcia holistycznej perspektywy, co jest zadaniem bardzo trudnym, stąd próba oceny w niniejszym opracowaniu ograniczona zostanie do przykładowej aktywności państwa.

Jako reprezentatywne działanie interwencyjne, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa, wybrane zostało ustalenie ceny minimalnej. Chronić ono ma przede wszystkim rolników, gwarantując im opłacalność prowadzenia tej ważnej, z punktu widzenia bezpieczeństwa żywnościowego, działalności, a tym samym zapewnić w długim okresie podaż produktów. W sytuacji funkcjonowania wolnego rynku, cena konsumentów stanowi deklarację, ile są w stanie zapłacić za produkt, natomiast cena producentów odzwierciedla za jaką kwotę są oni skłonni dokonać sprzedaży.

W przyjętym w niniejszej pracy uproszczonym modelu ekonomicznym, w efekcie funkcjonowania rynku, cena ostatecznie ustala się na przecięciu krzywej popytu i podaży na poziomie p_0 . W sytuacji, gdy państwo odgórnie ustala cenę minimalną (p_{min}), wysyła do producentów mylną informację o wzroście popytu. Przystępują oni do przedsięwzięcia gospodarczego w liczbie q_s , czyli większej niż przystąpiłoby w sytuacji wolnego rynku (q_0). Z drugiej strony część konsumentów, wskutek podniesienia ceny, nie jest w stanie dokonać zakupu, zatem ilość rzeczywiście zawartych transakcji maleje z q_0 do q_c . W ostatecznym rozrachunku, na rynku funkcjonuje jedynie q_c konsumentów, a aż q_s producentów. W związku z tym pojawia się nadwyżka produkcji nad popytem, co oznacza, że część producentów nie

sprzeda swojego produktu, a zainwestowane przez nich pieniądze zostaną utracone. Sytuację tę zobrazić można na diagramie:

Rys. 5. Krzywa popytu i podaży
Źródło: M. Franczyk, *op.cit.*, s. 115.

Podobne przykłady można mnożyć nie tylko w ramach analizy marginalnej wybranych narzędzi interwencjonizmu, lecz również przy wykorzystaniu teorii wypracowanych na gruncie nauk o zarządzaniu. Przykładowo źródłem nieefektywności interwencji rządowych może być zjawisko *autonomizacji celów organizacji*, która aktualna jest nie tylko w obszarze sektora prywatnego ale również w odniesieniu do instytucji publicznych. Organizacja jest wyodrębnionym z otoczenia podmiotem, który dąży do ochrony własnych interesów i stara się maksymalnie wykorzystać wszelkie okazje umożliwiające jej rozwój. W przypadku organizacji budżetowych, jedną z możliwości rozwoju jest nakłonienie dysponentów środków finansowych do zwiększenia ich budżetów. W tym celu przekonują one o „swojej społecznej misji, wadze podejmowanych działań, fatalnych skutkach jakie wystąpią, gdy nie będą mogły właściwie realizować swych społecznych powinności”¹⁴, przy czym powiększanie potrzeb wewnętrznych nie koniecznie jest skorelowane z rozszerzeniem funkcji zewnętrznych – a stanowi jedynie strategię w swego rodzaju grze o zasoby. Zjawisko autonomizacji celów prowadzi do przerostu biurokracji i marnotrawstwa zasobów przez jednostki sektora finansów publicznych. Efekt autonomizacji celów nie jest jedynym źródłem występowania nieefektywności. Dla przykładu wymienić można również teorię wyboru publicznego, zakładającą, że politycy podejmując działania kierują się raczej chęcią reelekcji, niż faktycznym interesem państwa.

Wydawać by się mogło, że interwencjonizm nie może zostać pozytywnie oceniony. Pamiętaj jednak należy, że kryterium oceny w przypadku ekonomicznej analizy prawa jest efektywność rozumiana nie w kategoriach zysku finansowego, lecz jako skuteczność realizacji za-

¹⁴ A. Peszko, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Kraków 2002, s. 43.

mierzonych celów. W tym momencie rozważania sprowadzić należy z powrotem do kwestii celów istnienia państwa, które zaprezentowane zostały w pierwszej części niniejszej pracy.

Sprawdzenie, czy cele te zostały osiągnięte, nie kończy jednak rozważań. Nawet jeśli uznać, że działalność państwa, legitymowana była potrzebą bezpieczeństwa, a potrzeba ta została zaspokojona, to konieczne jest jeszcze porównanie osiągniętych efektów tej działalności z efektami, jakie można byłoby uzyskać w ramach działań alternatywnych. Dopiero po stwierdzeniu, że obywatele w sytuacji wolnego rynku, bez ingerencji państwa, nie zadbaliby lepiej o swoje bezpieczeństwo, można byłoby z całym przekonaniem stwierdzić, iż działalność państwa jest efektywna w sensie ekonomicznej analizy prawa.

PODSUMOWANIE

Przyjmuje się, że człowiek, dążąc do realizowania swoich interesów i zaspokajania własnych potrzeb, natrafia niejednokrotnie na sytuacje, kiedy podjęcie wspólnych działań z innymi ludźmi zapewniłoby im lepszy sumaryczny efekt, niż wysiłki podejmowane w pojedynkę. Potrzebą wymagającą współdziałania jest przede wszystkim zapewnienie sobie bezpieczeństwa na różnych płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego. Działania koordynacyjne, mające na celu rozwiązanie problemu działań wspólnych, leżą w gestii państwa, które przy realizacji tego zadania stosuje przede wszystkim narzędzia interwencjonizmu. Środki, którymi się posługuje, są kosztowne i niejednokrotnie przynoszą straty, finansowane przez samych obywateli, którzy jednak na taką działalność państwa się zgadzają.

BIBLIOGRAFIA

- Bator Andrzej. 2007. Instrumentalizacja jako założenie ekonomicznej analizy prawa. W Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych, 25-45.
- Bywalec Czesław. 2010. Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny. Warszawa: C.H. Beck.
- Buława Piotr, Szmit Karolina. 2012. Ekonomiczna Analiza Prawa. Repetytorium. Warszawa: Wolters Kluwer
- Kalina-Prasznic Urszula. 2007. Regulowana gospodarka rynkowa. Kraków: Wolters Kluwer.
- Księżyk Marianna. 2009. Ekonomia. Kraków: Wydawnictwo AGH.
- Oleander Michał. 2005. Law and Economics – ekonomiczna analiza prawa W www.edukacja.prawnicza.pl.
- Rutkowska Anna. 2013. „Teoretyczne aspekty efektywności – pojęcie i metody pomiaru” Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance [1/4] : 439-453.
- Stelmach Jerzy, Brożek Bartosz, Załuski Wojciech. 2007. Dziesięć wykładów o ekonomii prawa. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Włudyka Tadeusz. 2007. Polityka gospodarcza. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Ziębicki Bernard. 2014. Efektywność Organizacyjna Podmiotów sektora publicznego. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.